

РОЛЬ РУМУНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В ЕКУМЕНІЧНОМУ ДІАЛОЗІ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ

THE ROLE OF THE ROMANIAN ORTHODOX CHURCH IN ECUMENICAL DIALOGUE AT THE INTERNATIONAL LEVEL

Палінчак М.М.,

orcid.org/0000-0002-9990-5314

доктор політичних наук, професор,

професор кафедри міжнародної політики

Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет»

Манзюк М.В.,

orcid.org/0009-0002-3306-7511

аспірант кафедри міжнародної політики

Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет»

В дослідженні розкриваються різні аспекти участі Румунської православної церкви в екуменічному діалозі. На національному рівні основну активність у цій сфері виявляє заснована в 2011 р. консультативна рада конфесій Румунії, на засіданнях якої обговорюються поточні проблеми церковного та конфесійного життя і взаємовідносин між релігійними об'єднаннями країни. На міжнародному рівні Румунська православна церква, як з'ясовано у процесі дослідження, бере участь у діалогах із римо-католицькою церквою, давніми східними та протестантськими церквами, англіканською та старокатолицькою церквами, а також ініціювала декілька зустрічей румунських православних патріархів і римських пап.

Активна участь в екуменічному діалозі аргументується румунськими ієрархами з точки зору виконання своєю Церквою великої місії підготовки шляху до досягнення всіма християнами універсальної духовної єдності. Разом з тим, одночасно Румунська православна церква є не менш активною учасницею багатьох гострих конфліктів із низкою інших автокефальних православних церков: Російською церквою – через спірне питання церковної юрисдикції територій історичної Бессарабії, Єрусалимською церквою – через спроби збудувати румунський православний храм в Єрихоні, із Сербською церквою – через проведення в окремих єпархіях на території Сербії богослужінь без відома сербських церковних властей. З цього можна зробити висновок, згідно з яким як в екуменічному діалозі, так і в конфліктах Румунська православна церква намагається задовольнити власні інтереси, що проглядаються в її бажанні зберегти домінування в релігійному полі Румунії й посилити свій вплив на закордонних територіях компактного проживання етнічних румунів.

Проаналізовано та досліджено реакцію Румунської православної церкви на отримання Томосу Православною церквою України.

Ключові слова: Румунська православна церква, екуменічний діалог, міжнародний рівень, державно-церковні відносини, Румунія.

The study reveals various aspects of the Romanian Orthodox Church's participation in ecumenical dialogue. At the national level, the main activity in this area is demonstrated by the Consultative Council of Confessions of Romania, founded in 2011, at whose meetings current problems of church and confessional life and relations between religious associations of the country are discussed. At the international level, the Romanian Orthodox Church, as found out in the course of the study, participates in dialogues with the Roman Catholic Church, the ancient Eastern and Protestant churches, the Anglican and Old Catholic churches, and has also initiated several meetings of Romanian Orthodox patriarchs and Roman popes.

Active participation in ecumenical dialogue is argued by the Romanian hierarchs from the point of view of fulfilling the great mission of their Church to prepare the way for all Christians to achieve universal spiritual unity. At the same time, the Romanian Orthodox Church is no less an active participant in many acute conflicts with a number of other autocephalous Orthodox churches: with the Russian Church - due to the controversial issue of church jurisdiction over the territories of historical Bessarabia, with the Church of Jerusalem - due to attempts to build a Romanian Orthodox church in Jericho, with the Serbian Church - due to the holding of services in certain dioceses on the territory of Serbia without the knowledge of the Serbian church authorities. From this we can conclude that both in the ecumenical dialogue and in conflicts the Romanian Orthodox Church is trying to satisfy its own interests, which are reflected in its desire to maintain dominance in the religious field of Romania and to strengthen its influence in foreign territories of compact residence of ethnic Romanians. The reaction of the Romanian Orthodox Church to the receipt of the Tomos by the Orthodox Church of Ukraine is analyzed and investigated.

Key words: Romanian Orthodox Church, ecumenical dialogue, international level, state-church relations, Romania.

Постановка проблеми. Фахові джерела свідчать про те, що Румунська православна церква бере активну участь в екуменічному діалозі як на національному, так і на міжнародному рівнях. На національну рівні вона, зокрема, організовує сесії міжхристиянського та міжрелігійного діалогу. В 2011 р. за ініціативою патріарха Даниїла Чоботя було засновано консультативну раду конфесій Румунії як єдиний представницький орган усіх визнаних в країні конфесій, який регулярно збирається для аналізу поточних проблем церковного та конфесійного життя, взаємовідносин між релігійними об'єднаннями, а також прийняття щодо них необхідних рішень. На міжнародному рівні, провівши в місті Сібіу треті Європейські екуменічні збори у вересні 2007 р. – перші подібні збори в православній країні, Румунська православна церква продемонструвала свою зацікавленість в екуменічному діалозі та відкритість до нього. Разом з іншими автокефальними православними церквами Румунська православна церква бере участь у міжнародних діалогах із римо-католицькою церквою, давніми східними та протестантськими церквами, англіканською та старокаатолицькою церквами. Якщо зробити маленький історичний екскурс, цікаво відзначити: після підготовки і налагодження контактів у міжвоєнний період низка автокефальних православних церков стали співзасновницями Всесвітньої ради церков у 1948 р., що значною мірою підтримало й полегшило двосторонній та багатосторонній богословський діалог між різними християнськими церквами. Румунська православна церква доєдналася до Всесвітньої ради церков у 1961 р., а в 1964 р. стала членом Конференції європейських церков. Сьогодні вона має власне представництво при Європейському Союзі та деяких інших європейських політичних інституціях [4, р. 24-52].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато вітчизняних та зарубіжних вчених досліджувало дану тематику. Серед них: Бурга В., Кобетяк А. Р., Палінчак М. М., Кухарчик Р., Стебляк Д. М., та ін.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Історія розвитку державно церковних відносин в Румунії досліджується багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими. Роль Румунської православної церкви в екуменічному діалозі на міжнародному рівні потребує подальшого дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є проаналізувати роль Румунської православної церкви в екуменічному діалозі на міжнародному рівні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливою віхою в історії участі Румунської православної церкви в екуменічному діалозі стали зустрічі румунських православних патріархів

і римських пап. Перша подібна знакова подія відбулася у травні 1999 р., коли в Румунії було тепло прийнято, зокрема, ієрархами Румунської православної церкви, папу Івана Павла II. Через декілька років, у жовтні 2002 р., румунський патріарх Теоктист Арепашу здійснив візит у відповідь до Риму на запрошення папи. 1 липня 2019 р. Румунія зустрічала вже папу Франциска, в якого після зустрічі з політичним керівництвом країни відбулася зустріч із патріархом Даниїлом, під час якої понтифік закликав румунів не піддаватися спокусам культури ненависті та індивідуалізму, яка вже більше не є ідеологічною, як це було за часів атеїстичних гонінь, проте є не менш переконливою і такою ж матеріалістичною. Патріарх Даниїл і папа Франциск разом відвідали нещодавно збудований православний Собор спасіння нації, де папа румунською мовою оголосив усім присутнім соборне послання «Hristos a înviat!» («Христос воскрес!»). Між православними та католицькими релігійними співами патріарх і папа римський виголосили «Отче наш» – патріарх румунською мовою, а папа латинською. Через такі знакові зустрічі Румунська православна церква, вважаючи себе глибоко залученою до екуменічного діалогу, переконує себе і весь світ, що в такому діалозі вона дає відповідь на молитву Ісуса Христа про універсальну духовну єдність («Щоб усі були єдине: як Ти, Отче, в Мені, і Я в Тобі, так і вони нехай будуть в Нас єдине, – щоб увірував світ, що Ти послав Мене» – Євангеліє від Йоана, 17:21), демонструє динамічне свідчення духовних скарбів усім тим, хто перебуває за межами екуменічного діалогу, з метою підготувати шлях до єдності всіх християн [6, р. 216-218].

Для своїх вірників, які проживають за межами її історичної території, Румунська православна церква створила дві митрополії в Європі, архієпископство в Америці, дві єпархії поблизу Румунії та єпархію в Австралії. Також слід вказати на наявність церковних підрозділів за межами Румунії, які перебувають у безпосередньому віданні Румунського патріархату: до них належать представництво Румунського патріархату у святих місцях (Єрусалим, Єрихон, Йорданія), його представництво при інституціях Європейського Союзу (Брюссель), румунські православні парафії у Стамбулі (Туреччина), в Софії (Болгарія), в Нікосії (Кіпр). Крім того, функціонують румунські православні підрозділи, які підтримують духовний і культурний зв'язок із Румунським патріархатом, – ідеться про православні гуртожилні установи на горі Афон, насамперед румунський скит «Продром» та молдовський скит «Лаку» [5, р. 12-13].

Характеризуючи діяльність Румунської православної церкви, не можна оминати увагою той факт, що протягом останніх десятиліть у неї нео-

дноразово виникали гострі конфлікти з низкою інших автокефальних православних церков. Так, з початку 1990-х рр. триває конфлікт між Румунською та Російською православними церквами через церковну юрисдикцію територій історичної Бессарабії, що нині перебувають переважно у складі Республіки Молдова. Ще в 1920-30-х рр., коли територія Молдови входила до складу Румунії, там діяла Бессарабська митрополія Румунської православної церкви, яка припинила своє існування після включення Молдови до складу СРСР. У 1990-х рр. Бессарабську митрополію було відроджено. Таким чином, сьогодні на території Республіки Молдова фактично одночасно функціонують, з одного боку, самоврядна Молдовська церква, що входить до складу Московського патріархату, а з іншого – Бессарабська митрополія у складі Румунської православної церкви. При цьому Московський патріархат не визнає цієї митрополії і не має з нею євхаристійного спілкування. Зрозуміло, що всі спроби врегулювати цей конфлікт приречені на невдачу, оскільки обидві Церкви стурбовані проблемою своєї обов'язкової присутності на землях, які вони через ті чи інші причини вважають своєю «канонічною територією». Для розуміння справжніх причин і винуватців цього конфлікту достатньо зазначити, що такого поняття як «канонічна територія» немає ані в Святому Письмі, ані в Апостольських правилах чи постановках Вселенських соборів. Це поняття було введено в науковий обіг і публіцистичний ужиток у 1990-х рр. російськими богословами і відтоді повинно розглядатися, як зауважує А. Кобетяк, виключно через призму політичного протистояння Російськими православними церквами з іншими релігійними центрами світового православ'я [2, с. 20].

У 2011 р. розпочався гучний конфлікт між Румунською та Єрусалимською церквами, пов'язаний зі спробами збудувати румунський православний храм в Єрихоні на західному березі ріки Йордан, що перебуває в юрисдикції Єрусалимського патріархату.

Томос, підписаний вселенським патріархом Варфоломієм і вручений 6 січня 2019 р. новообраному предстоятелю Православної церкви України Епіфанію, офіційно затверджує канонічний автокефальний статус останньої як однієї з 15 помісних православних Церков світу. Як слушно вказує український релігієзнавець М. Палінчак, «Україна відтепер перестала бути тим, що Москва називала своєю «канонічною територією». Кремль втратив те, що з часів Переяславської ради 1654 р. вважав своїм. Український народ вийшов на шлях справжньої свободи. Ця подія стала святом перемоги Божої справедливості, адже Бог створив усі народи вільними й рівними у своїх правах, у своїй гідності» [3, с. 210]. Після того як українській Церкві було даровано Томос про автокефалію,

в усьому православному світі постало питання: хто з помісних Церков і коли визнає новостворену церковну структуру. Не може викликати сумнівів надзвичайна важливість цього питання для українського суспільства та священників Православної церкви України. І безперечно також, що в даному контексті неабияку роль відіграє й Румунська православна церква.

21 лютого 2019 р. в Бухаресті зібрався на своє засідання її Синод, і основну увагу під час обговорення поточних питань було прикуто до церковної ситуації в Україні. На Синоді було констатовано, що вже майже протягом 30 років в Україні існує так званий «церковний розкол», і за весь цей час проблема ніяк не вирішувалася ані внутрішніми силами, ані шляхом залучення «всеправославного посередництва». Румунські ієрархи вказали на прецедент з історії Болгарської церкви. В 1992 р. в Болгарії також трапився масштабний церковний розкол, для подолання якого в 1998 р. в Софії було скликано Синаксис предстоятелів і представників помісних Православних церков. Для вирішення проблеми з українським православ'ям подібних всеправославних форумів не проводилося. Як наслідок, на думку ієрархів Румунської православної церкви, ситуація зайшла в глухий кут, що в підсумку змусило вселенського патріарха втрутитися у справу українського православ'я. Взявши все це до уваги, Румунська православна церква пропонує, щоб Вселенський патріархат, з одного боку, і Московський патріархат, з іншого, «знайшли можливість вирішення цього церковного спору шляхом діалогу». При цьому рішення, яке вони могли би спільно прийняти, повинно враховувати «збереження єдності віри, повагу до адміністративної і пастирської свободи духовенства й вірників у даній країні (включно з правом на автокефалію), відновлення євхаристійного спілкування». В разі невдачі двостороннього діалогу румунські ієрархи пропонують скликати Синаксис предстоятелів усіх Православних церков для вирішення означеної проблеми. Таке побажання стало логічним продовженням рішень Синоду Румунської православної церкви, що були прийняті 24 травня і 25 жовтня 2018 р. Тоді Синод також закликав Константинопольський і Московський патріархати вирішити питання українського православ'я шляхом двостороннього діалогу. Як впливає з усіх заяв румунських ієрархів та рішень Синоду, зазначений діалог повинен брати до уваги думку значної частини українських вірників, які на той момент виступали за автокефалію, а це автоматично означає, що в результаті такого діалогу сторони повинні були досягнути компромісу в питанні створення в Україні автокефальної православної церкви, яка в такому разі дістала би визнання і від Константинополя, і від Москви. Очевидно, що подібні пропозиції і рішення Синоду вказують на нерозуміння

їх авторами як природи Російської православної церкви, так і підґрунтя, причин та сутності російсько-українського конфлікту загалом. Можливість такого двостороннього діалогу була вкрай малоімовірною вже у другому десятилітті ХХІ ст., а починаючи з 2022 р. такої можливості більше не існує через підтримку Московським патріархатом воєнного вторгнення росії в Україну, що суперечить духу й букві християнства. За таких обставин, однак, Священний Синод Румунської православної церкви вказав на іншу перспективу – проведення Синаксисту глав усіх Православних церков [1].

Крім зазначеного вище, наприкінці другого десятиліття ХХІ ст. Синодом Румунської православної церкви було сформульовано ще одну умову визнання автокефалії Православної церкви України. Вона полягає в гарантіях від Константинополя щодо відмови структур колишнього Київського патріархату в західноєвропейських країнах (Іспанії, Італії, Німеччині, Португалії, Франції, Швейцарії та деяких інших) від претензій на румунські діаспори. Як було зазначено румунськими ієрархами, лише після позитивного вирішення цього та всіх інших спірних питань Румунська православна церква буде готова висловити свою «офіційну позицію щодо положення православ'я в Україні». В цьому контексті слід зауважити, що, відповідно до букви Томосу про автокефалію, всі зарубіжні структури колишнього Київського патріархату повинні перейти до складу Константинопольської церкви. Втім, їх статус ще й досі залишається незрозумілим [1].

Таким чином, рішення, прийняті Румунською православною церквою ще на початку 2019 р., є вельми показовими. З одного боку, вона утрималася від прямого визнання Православної церкви України. З іншого, Синод румунської Церкви в жодному пункті не засудив рішення Константинопольського патріархату про автокефалію української Церкви. Румунські ієрархи акуратно, але чітко й точно дали зрозуміти, що в цілому визнають законність потягу української православної пастви до автокефалії.

Очевидно також, що Румунська православна церква в ситуації, що склалася, переслідує власні інтереси. Перспектива зміцнення в Україні автокефальної православної Церкви для румунської сторони є вельми привабливою, адже гіпотетичний вихід українських парафій зі складу Московського патріархату означає глобальне переформатування світового православ'я, за результатами якого Румунська православна церква відверто сподівається посилити свій вплив в інших країнах, за межами Румунії. І в цьому контексті вона досить ясно окреслила дві групи питань, що мають для неї першорядне значення: по-перше, це статус румунських парафій на території України, а по-друге – подальша доля структур колишнього Київського патріархату в Західній Європі. Відповідні сигнали було надіслано як до Києва, так і до Константинополя: якщо висловлені в Бухаресті побажання і пропозиції будуть враховані та виконані, Румунська православна церква буде готова підтримати автокефальну Православну церкву України [1].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бурега В. «Своя Гра» Румунської церкви та майбутнє українського православ'я. LB.UA. Дорослий погляд на світ. 2019, 23 лютого. URL: https://rus.lb.ua/society/2019/02/23/420487_svoya_igra_ruminskoy_tserkvi.html.
2. Кобетяк А. Р. «Канонічна територія» крізь призму політичного протистояння світових релігійних центрів. Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Серія: Політологія. Соціологія. Право. 2022. № 2 (54). С. 17-22.
3. Палінчак М. М., Кухарчик Р., Стебляк Д. М., Пупена В. В. Релігійний чинник у міжнародних відносинах: навч. посібник. Ужгород: Поліграфцентр "Ліра", 2020. 240 с.
4. Boldișor A. Ortodoxia ieri, azi, mâine. Teme intercreștine și interreligioase pentru secolul XXI. Craiova: Editura Mitropolia Olteniei, 2019. 240 p.
5. State and Religion in Romania. 2nd ed., revised and added. Translated by Della L. Marcus. Bucharest: Litera, 2019. 223 p.
6. Varlan V. Pope's Visit to Romania: For Historical and Spiritual (July 1, 2013). *Romanian Journal of Geopolitics and International Relations*. 2013. Vol. 5. No. 1. P. 215-221.

Дата першого надходження статті до видання: 06.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 23.03.2026